

## **Літаратурнае чытанне**

---

**Хлеб-усяму галава.  
А.Жук “Хто вінаваты”.  
А.Дзеружынскі “Хлебная  
скарынка”**

Падрыхтавала настаўнік пачатковых класаў  
Ракецкая Іна Іванаўна

**Тэма:** Авер'ян Дзеружынскі. Хлебная скарынка.  
Алесь Жук. Хто вінаваты?

**Мэта:** выпрацоўваць навык чытання: правільнасць, бегласць, асэнсаванасць, выразнасць;  
фарміраваць уменні працы з творами (выказваць уласныя адносіны да герояў, іх учынкаў, выказваць галоўную думку);  
развіваць вуснае маўленне;  
узбагачаць лексічны запас вучняў;  
выхоўваць беражлівыя адносіны да хлеба.

**Абсталяванне:** прэзентацыя “Адкуль хлеб прыйшоў?”,  
ілюстрацыі (малюнкі) да твораў на тэму “Хлеб”.

### Ход урока

**I. Арганізацыйны момант. Стварэнне псіхалагічнага настрою.**  
*У руках у настаўніка сонейка*

Сёння да нас на ўрок прыйшло сонейка.  
Яно пяшчотна ўсіх вітае  
І ласку шчыра рассылае  
Усмешку яму і вы падарыце,  
“Добрай раніцы” разам скажыце.

Галоўныя правілы нашага ўрока:

Я ўмею хутка думаць.  
Я ўмею разважаць.  
На ўроку вельмі добра  
Буду ўсё запамінаць.

**II. Праверка дамашняга задання.**

Праверым дамашняе заданне  
Чытанне па ролях верша Э.Агняцвет «Параска і падказка». Калі ласка выбіраем:  
аўтар, Параска, настаўнік, вучні.

**III. Моўная размінка.**

Праводзім моўную размінку. Сонейка, якое прыйшло да нас сёння на ўрок, нагадае нам цёплыя летнія і восеньскія дзенькі.

1. **Чыстагаворка:** Выразна вымаўляем гук [ж].

**Жыва, жыва-жаць!**

**Жыва, жыва-жыта!**  
**Жыва, жыва-жніво!**

**Жне жыта жнівень, жняцы на ніве.**

Вам сустрэліся наступныя словы.  
Што такое ЖЫТА?(Расліна, якая дае каласкі)  
Што такое ЖНІВО?ЖАЦЬ? Як вы разумеете слова ЖЫВА?

Што такое ніва? Каго называюць жняцамі? Растлумачце, як месяц жнівень можа жаць?

#### **IV. Падрыхтоўка да ўспрымання новага матэрыялу.**

##### Уступнае слова настаўніка

Прайшла моўная размінка. Як вы думаеце, аб чым будзем сёння гаварыць на ўроку чытання?

Жыта, жніво, зерне, ніва-усе гэтыя словы звязаны са словам хлеб. Мы будзем знаёміцца з творамі, якія нам раскажуць пра адносіны да хлеба.

- На працягу многіх стагоддзяў ва ўсіх славянскіх народаў хлеб з'яўляўся асноўнай ежай. Лічылася, што, калі ў хаце на стала ёсць хлеб, сям'я будзе сытай.

-Якое восеньскае свята ўслаўляла хлеб і працу сялян? (Багач)

Выходзяць дзяўчаты з багачом.

Давайце ўспомнім, што мы ведаем пра гэта свята.

“Багачом” называлі кошык з жытам і свечкаю.

Жыта намалочвалі з першага зажыначнага снапа і зносілі па жменьцы з кожнага двара.

Пасля свята “багач” ставілі ў хаце якога-небудзь гаспадара і пакідалі да наступнага жніва.

Народ верыў, што “багач” забяспечвае дому багацце і шчасце.

Людзі шанавалі хлеб, складалі пра яго песні, казкі, прымаўкі і прыказкі.

Прачытаем прыказкі пра хлеб.

(Дзеці чытаюць прыказкі і прымаўкі са слайда. Высвятляецца змест кожнай прыказкі і прымаўкі.)

1. Хлеб-святыня, хлеб-багацце.
2. Без хлеба і хата – не хата,  
і свята – не свята,  
і поле – не поле,  
і доля – не доля!
- 3.Хлеб – усяму галава.

4. Хлеб будзе, дык і ўсё будзе.

Чым з'яўляўся і чым цяпер павінен быць для нас хлеб? Як трэба адносіцца да хлеба?

## **V. Знаёмства з новым матэрыялам.**

Зараз мы пазнаёмімся з маленькім хлопчыкам і даведаемся, як ён адносіцца да хлеба.

**А.Жук “Хто вінаваты”.**

Чытае настаўнік.

-Пра каго і пра што гэта апавяданне.

Прачытаем зараз яшчэ раз.Якія словы былі вам незразумелыя.

Папрацуем над вымаўленнем.Паўтараем словы разам са мной.

Чытаюць вучні “ланцужком”.

- Хто расказвае гэту гісторыю? (аўтар).
- Прачытаем, што патрабавалі дзядуля і бабуля?
- У каго хлопчык прасіў прабачэння?
- Чаго ён не мог зразумець?
- Хто ж вінаваты?
- Як крыўдна называе ён хлеб?
- Ці ведае хлопчык, як трэба абыходзіцца з хлебам?
- Што можна расказаць гэтаму хлопчыку, каб ён зразумеў каштоўнасць хлеба.

Пакажам гэта ў нашай фізкультхвілінцы.

Фізкультхвілінка.

Хлеб мы сеем, сеем, сеем(маршыруем),  
А ён рунню зелянее (рукі падымаем, нахіляемся ўбок),  
Спіць пад снегам (прысядаем, заплюшчваем вочы),  
Узрастае (пацягваемся),  
Цягнецца да сонца (становімся на дыбачкі),  
Наліваецца (пляскаем у далоні),  
А затым на стол  
Спяшаецца (бяжым).

## **VI. РАЗВІЦЦЁ МОВЫ.**

Работа ў парах.

У вас на парце ляжаць палоскі.Уважліва прачытайце сказы і складзіце тэкст “Як хлеб да нас на стол прыйшоў”

## Расказ вучняў, як з'яўляецца хлеб.

Спачатку сеюць зерне.

Зерне прараствае.

Вырастае збожжа.

Збожжа ўбіраюць камбайны.

На машынах яго адвозяць сушыцца.

Потым збожжа вязуць на млын.

Са збожжа атрымоўваецца мука, а потым з мукі пякуць хлеб.

Вось такі шлях праходзіць хлеб, перш чым трапіць да нас на стол.

Людзі якіх прафесій вырошчваюць хлеб?

## **VII.Верш А.Дзеружынскага “Хлебная скарынка”.**

- Сёння на ўроку мы пазнаёмімся з вершам А.Дзеружынскага “Хлебная скарынка”.

### Чытанне верша настаўнікам

- Чым пахне хлебная скарынка?

Якія словы былі для вас незразумелымі.

Натхнённая работа-работа з захапленнем.А якяшчэ можна сказаць?

### Чытанне верша вучнямі сам сабе.

- У якіх радках верша гаворыцца, што хлеб – гэта вынік працы многіх людзей?

### Чытанне верша хорам.

Чытаем гэты верш выразна:

Не забываем рабіць паўзы пры знаках прыпынку,

Спрабуем голасам перадаць павагу да дюдзей працы.

Падрыхтуемся да выразнага чытання. У вас на партах ляжаць тонкія папяровыя палоскі. Падніміце іх, трымаючы за край. Робім удых і паступовы выдых на гэту палоску (паперка адхіляецца ). Паўтараем некалькі разоў: удых і паступовы моцны выдых.

## Выразнае чытанне верша ўголос (конкурс на лепшага чытальніка.)

### Дадатковы матэрыял

- А зараз паслухайце прытчу пра хлеб. Верш М.Танка “Паклон хлебу”.

Але ў тэксце вы сустрэнецеся са словамі, якія, магчыма, будуць незразумелыя. Яны запісаны на дошцы. (Дзеці хорам чытаюць гэтыя словы, а настаўнік тлумачыць іх.)

### **Лексічная работа:**

**Кірмаш** – даўней так называлі святочны базар.

**Вандроўнік** – чалавек, які вандруе, падарожнічае.

**Наракаць** – выказваць крыўду, незадавальненне.(скардзіцца)

**Луста** – адрэзаны вялікі кавалак хлеба.

**Дзівак** – чалавек, паводзіны якога выклікаюць здзіўленне.

**Запярэчыць** – выказваць нязгоду са сказаным.

**Пашкандыбаць** - пайсці, пацягнуцца.

**Не муліць** – не цісне, не рэжа.

**Імгла** – смуга, пялёнка (заслона) тумана.

**Дзірван** – верхні слой глебы, густа зарослы травой.

**Брысці** – ісці павольна.

### Максім Танк

Прытча пра хлеб

Аднойчы на кірмаш здалёк

Вандроўнік плёўся ў горад

І наракаў на свой мяшок,

Набіты лустай спорай.

Аж Хлеб не вытрымаў і так

Азваўся: - Што бядуеш?

Зусім не ты мяне, дзівак,

Але цябе нясу я.

- Ну, што ж, пабачым: хто - каго! -

Той запярэчыў строга

І з цяжкага мяшка свайго

Хлеб вытрас на дарогу.

І сам пашкандыбаў далей.

Нішто не муліць плечы.

Дзень прамінуў. Ужо ў імгле

Стаў набліжацца вечар.

Настаў і час перакусіць.

Успомніў Хлеб Вандроўнік,

Што недзе, кінуты, ляжыць,

Духмяны і цудоўны!

Прылёг на нейкім дзірване,

Каб адпачыць хоць трошкі.

Але галоднаму і ў сне,

Знаць, сняцца хлеба крошкі.

Цяпер і сам сабе не рад.

Не спіцца, не ляжыцца.

Ці не вярнуцца лепш назад

Ды з другам памірыцца.

Устаў Вандроўнік і брыдзе -

Ідзе пад зорным небам

На месца памятнае, дзе

Ён пасварыўся з Хлебам.

О, як ён рад быў зноў, калі

Сваю пабачыў страту!

І Хлебу нізкі, да зямлі,

Аддаў паклон, як брату.

- Як вы лічыце, якая асноўная думка гэтага твора? Магчыма, вы яе выкажаце з дапамогай адной з прымавак, запісаных на дошцы? (Хлеб – усяму галава: ён нас корміць, таму яго неабходна берагчы і шанаваць.)
- Куды і з чым ішоў вандроўнік? (На кірмаш з хлебам за плячыма.)
- Што здарылася ў дарозе? (Вандроўнік пасварыўся з хлебам і вытрас яго з мяшка.)
- Ці пашкадаваў вандроўнік аб сваім учынку і чаму? (Так, пашкадаваў, бо прагаладаўся.)
- Як вы разумееце словы “зусім не ты мяне, дзівак, але цябе нясу я”? (Калі чалавек сыты, яму і дарога не цяжкая.)

- Калі ўспомніў чалавек пра хлеб? (Калі моцна прагаладаўся.)
- Якім ён уяўляўся вандроўніку? (Духмяным і цудоўным.)
- Ці змог стомлены падарожнік заснуць? (Не.)
- Чаму вандроўнік нізка накланіўся хлебу? (Прызнаў сваю памылку, выказаў павагу хлебу, прасіў у яго прабачэння.)
- Чаму мы павінны берагчы і шанаваць хлеб?

### **VIII. Дамашняе заданне:**

Верш “Хлебная скарынка” на памяць, с.83.

Выразнае чытанне апавядання “Хто вінаваты?”.

### **IX. Падвядзенне вынікаў урока. Рэфлексія.**

- Прачытайце словы, выдзеленыя літары складзіце ў словы і прачытайце важнае правіла. (Беражы хлеб.)

|              |         |
|--------------|---------|
| прабачэнне   | хлопчык |
| незадаволена | дзядуля |
| зразумець    | абедаць |
| скарыначка   | бабуля  |
| жывыя        |         |
| крыштальны   |         |

- Чаму мы павінны берагчы і шанаваць хлеб?
- Як вы будзеце адносіцца да хлеба? Чаму? Якія творы дапамаглі зрабіць гэтыя высновы?

Што на ўроку было цікавым?

Пазнавальным?

Якое важнае правіла ўспомнілі?

Дзякуй за работу!

Сонейка дапамагала нам апынуцца ў цудоўных дзяньках. Пашчыраваць на хлебнай ніве. Яно жадае вам шчасця і долі і хлеба ўволю.